

Cerrahların yüzyılı

Prof. Dr. Kâzım ERGİN

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Genel Cerrahi Anabilim Dalı, Ankara

Jürgen THORWALD

TAŞLAR

19. yüzyılın CİVİALE yanında en ünlü üroloğu olan SIR HENRY THOMPSON'la 1900 yılında son kez karşılaştığımda benden yine çok kere olduğu gibi konuklarına mesane taşlarının hikayesini anlatmamı rica etti. Benim mesane taşlarının hikayesini bilen biri varsa o da Thompson'du. Onun bu işte önemli rolü vardı ve yaptığı şeytani işi çoğu kez bana anlattırmasıydı.

Bu iş 1854 martında, yani "ağrı dindirme"nin keşfinden tam 8 yıl sonra olmuştu. Yani benim "Cerrahların asrı" diye adlandırdığım zaman parçası içinde. Fakat aslında bütün belirtileri ile taş hikayem cerrahi öncesi döneme kadar uzanıyordu. Bu alan gerçe eski cerrahinin ana konularındandı ama o eski zamanın katılığından da belirli bir simgesi idi.

Hikayem 3 Mart 1854'te küçük bir Hindistan şehri olan Khanpur'da başladı. Bu benim Hindistan'a ilk yolculuğumdu ve Avrupa'da pek sözü edilen ve romantik profesörlerce övülen "Eski Hint" cerrahisini incelemeye gitmiştim.

O üç mart günü pek sıcak bir gündü. "Khanpur'un taş ameliyatçısı" Mukerji'nin kirli kulübesinde ameliyat seyrediyordum. O zamanlar idrar yolları taşları dünyanın bütün bölgelerinde daha çocukluk yaşlarında bile yaygın olan bir hastalıktı. Mukerji, mesane taşı olan bir çocuğu ameliyat edecekti. Çocuk bu pis kulübede yerde yatmakta idi. Çocuğun dayanılmaz ilk çağlığında sığağa rağmen beni bir titreme aldı.

Çocuğun bütün vücudu, onu tutmakta olan

K. ERGİN

yarı çıplak yardımcılarının demir pençelerinde bir yay gibi gerilmişti. Bu yardımcıları onun kol ve bacaklarını iyice yana doğru çekmekte idiler.

Mukerji'nin zayıf ve yaşlı yüzü tamamen hareketsizdi. Parmağını yağlayarak çocuğun makatına sokmuş, böylece barsak yoluyla mesane-sindeki taşı mesane tabanına doğru bastırmağa çalışmıştı. Ani bir hareketle öteki elindeki bıçağı skrotum ile anüs arasına daldırdı perineyi geçerek mesaneye soktu. Makattaki parmağını çekti, bıçağın sapı fişkıran kanlarla kıpkırmızı olmuş ve bıçak perinenin ta derinlerinde durmaktaydı. Bıçağı da çekince çocuk daya-

nılmaz acılar içinde başını iki yana çarpmağa ve çok daha şiddetli feryat etmeğe başladı. Mukerji işaret parmağını yaraya sokup mesanede ki taşı aramağa koyuldu. Tabii onu hemen bulamadı ve parmağını daha derinlere daldırabilmek için yumruğunu çocuğun kanayan perinesine iyice bastırdı. Aynı zamanda öteki elinin yumruğu ile yukarıdan çocuğun karnına aşağı doğru bastırıyordu. Böylece taşı, yumruğu ile yara içindeki parmağa doğru itmeğe çalışıyordu.

Çılgın, iç paralayıcı haykırımlar yavaş yavaş eziyet edilen yaralı bir hayvanın ulumasına dönmüştü. Mukerji kanlı parmağını birdenbire çıkarıp yerde toz toprak içinde bulunan ince uzun bir pens kaptı. Pensi yaranın ta dibine kadar soktu, sol yumruğu ile karnı bir kere daha aşağı bastırdı ve pensi kapattı. Çocuğun vücudundan hafif kırıltılı bir ses duyuldu ve son bir gayret ve çırpınma ile doğrulmak isterken, Mukerji pensi çekip çıkardı. Çıkan pensi yardımcılara uzattı. Pensin ucunda 2 cm. genişliğinde 3 cm. uzunluğunda bir mesane taşı durmaktaydı.

Birkaç saniye bu bozuk kulübede bir ölüm sessizliği oldu. Mukerji'nin yardımcılarının pençeleri çözüldü. Fakat Mukerji kanayan yara ile hiç ilgilenmiyordu. Kanı dindirmeyi bile denemedi. Kısmen kesilmiş, kısmen de parçalanmış yara kanalını tanpone etmedi, üzerine bir kapama bile koymadı. Sadece yardımcılara bir işaret verdi. Onlar da yeniden ağlamaya başlayan çocuğun germiş oldukları bacaklarını yan yana getirdiler ve bacakları birbirine iki keten iple bağladılar. Mukerji bu arada çocuğa sırtını dönmüştü bile, iyice kambur sırtıyla öylece duruyor ve çıkardığı taşı kirli ve kanlı eli ile kemeğine asılı bir torbaya koyuyordu.

Bu esnada Dr. Lala Rai hafifçe kolumu tuttu. Tatlı kahverengi ceylan gözleriyle gitmemiz için bana işaret etti.

Rai o zamanlar eski Hint tıbbının temsilcileriyle bağlarını koparmamış ve İngiltere'de doktor ve cerrah olarak yetişmiş nadir genç Hintlilerdendi. Hindistan'ın büyük bir bölümünde herhangi bir yabancı hekimden daha fazla üne ve güvene sahipti. Rai'yi hoş bir rastlantı sonucu Delhi'de tanıdım. Bir tıbbi konuya dalmıştık. Ona benim görüşlerimi anlattım. O da bana çok uzak yerlerden akın akın mesane taşı has-

taların bir tür "haç" telakkisiyle geldikleri Khanpur'un taş ameliyatçısı, Mukerji'yi ziyaret etmemizi önerdi. Yolun iki tarafında sessiz sedasız bekleyen kadınlı erkekli Hintlilerin arasından geçiyorduk. Rai o hafif sesiyle bana: "Hepsi Mukerji'den şifa bekliyor. Mukerji'yi gören nadir belki de tek yabancı sizsiniz" dedi. Yüz metre kadar ilerideki arabaya doğru giderken "Peki çocuğun sonu ne olacak?" diye sordum. "Tabii ki doğaya terkedilecek" diye oldukça ciddi bir yüzle cevapladı. "Eğer barsaklar yaralanmamışsa veya cerahatlenme ya da bir idrar infiltrasyonu olmazsa bir iki hafta içinde sağlığına kavuşur. Tabii yaşlılarda iş biraz daha zor. Bilindiği gibi onlarda taşı barsak yoluyla hissetmek çok zordur. Bu arada barsaklar da yaralanabilir veya mesane açılabilir, o zaman belli sonuçlarıyla yara kanalında bir fistül meydana gelir. Bunun yanında öldürücü cerahatlenmeler olur. Fakat hastaların yarısı iyileşmektedir. Hele bir kimse ya mesane taşı ile ölme gitmek yahut ta bu şifa bulan yarıya dahil olmak şıklarından birisini geçmeğe mecbursa. Arabaya vardığımız için sözünü yarıda kesti. Arabaya bindiğimizde bu katı gerçekçiliğini şöyle savundu: "Avrupa'da değişik olan nedir? Ağrı uyusturmak mı? Güzel. Hastalar ameliyat esnasında ağrı duymuyor ve bağırıyorlar. Peki başka? Ben iki yıl önce Londra'da bile, kazara yaralanmış barsaklara ve yırtılmış sperma keselerine rastladım. Bunun yanında ameliyat kesisi yüzünden idrar fistüllerini ve idrar sfinkteri yetmezliklerini gördüm. Ayrıca Avrupa'nın en büyük hastanelerinde bile cerahat ateşinden çok sayıda ölen var. Mukerji yalnız kendi ustalıklarının bilgisini biliyor. Hiçbir zaman bir Avrupa Üniversitesi görmedi. Bundan dolayı şaşılacak kadar iyi iş yaptığına inanıyorum. Siz de öyle düşünmüyor muydunuz? "Elbette" diye cevaplandırdım ve eski Hint cerrahisi üzerindeki araştırmamın sonuçlarından bahsetmedim. romantik tıp tarihçilerinin bende uyandırdığı hayaller kısa zamanda yıkılmıştı. Avrupa'daki eski gelişimlerin eseri olan birkaç cerrahi yöntemin (Burun plastiği dışında) doğunun ortaçağ cerrahi yöntemlerinden ne iyi ne de daha kötü olduğu konusundaki inancımın da söz etmedim. Herhalde o zaman değerlendirebildiğim kadarıyla Dr. Rai'nin Avrupa cerrahi tekniğine ilişkin söyledikleri ve karşılaştırması gerçeğe çok yakındı. Yorgun yorgun tekrarladım: "Elbette".

Dr. Rai'den kalmakta olduğum otelin önünden ayrıldım. Sıçanların cirit attığı acınacak odaların bulunduğu bu "sivil ve askeri otel" in cephesi yalancı bir görkemlilikle duruyordu. Ertesi gün için Hintli bir "katarakt delici" yi ziyaret etmek için anlaştık, fakat o "katarakt deliciyi" görmek kısmet olmadı. Erkenden yatağa girdim ve sinekleri celbetmemek için hemen lambayı söndürdüm. Lambadan elimi çekip te yan tarafıma dönünce sağ kalçamda ilk kez kısa süreli bir ağrı duydum. Kendi kendime bir mesane taşı için, daha çok genç olduğumu telkin etmeğe çalıştım. Fakat bu idrar çöktelisi için hiçbir yaş istisna değildi. Mesane taşlarının tek taraflı beslenme ve uzun süren ishallerden sonra oluştuğunu bir yerde okuduğumu hatırladım. Plymouth'dan Bombay'a olan bütün yolculuk boyunca "Victory" nin bordasında bulunan kötü içme suyunun etkisi sonucu sürekli ishal olmuşum.

Hareketsiz yatıyordum, hareket etmeği göze alamıyordum. Ancak uzun bir süre sonra buna cesaret edebildim ve kendimi bir "isterik" diye tanımlayıp hafif bir uykuya daldım. Bunun ne kadar sürdüğünü bilmiyorum. Hatırladığım, pelvisimde delici bir ağrının beni birden bire havaya kaldırması oldu. Ağrı o kadar şiddetliydi ki uyanırken ağzımdan bir çığlık çıktığını da duyar gibi olmuşum. Aynı anda mesanemi boşaltmak için o kadar şiddetli bir ihtiyaç duydum ki hemen ayağa fırladım. Fakat hemen çok daha kuvvetli bir ağrı ile iki büklüm oldum ve yatağın önünde dizlerimin üzerine çöktüm. Terden sıırıslıksamve titreyen ellerimle lambayı yakmayı denedim. Fakat bunu başaracak güçte değildim. Engel olamadığım kuvvetli bir bğırma ile personele seslendim, ama duvarın kenarlarından hızla kaçışan farelerden başka çıt çıkmadı. Sonuçta ellerimi karnıma bastırılmış ve iki büklüm halde dışarı çıktım. Tekrar emekleyerek odaya döndüğümde alnımdan soğuk terler akmakta idi. Daha yatağa varırken yeniden yakıcı, delici, oyucu ağrı başladı. Ağrı bir noktada yoğunlaşıyordu, sanki o noktadan keskin bir bıçak ucu içerden karnımın dışına doğru itiliyor ve dışarıya çıkmak istiyordu.

Ayakta durmak veya yürümek ağrıyı dayanılmaz hale getirirken, sırt üstü uzanmak bana kısa bir rahatlık verdi. Fakat sık sık kalkmak gereğini duyuyordum. En sonunda idrar yerine bir iki damla kan çıkarabildim. Oraya buraya

sallanarak yeniden dikkatlice, fazla hareketten kaçınarak birkaç dakika için yeniden uzandım fakat biraz sonra apar topar yeniden tuvaletin yolunu tuttum.

İstirap içindeki beynim bir süre soğuk algınlığı sonucu bir mesane iltihabına takıldı. Fakat o zamanki tıbbi bilgimle taş semptomlarına ait o kadar az şey biliyordum ki, bu teselli edici teşhisimden vazgeçmek zorunda kaldım.

Sonraları Mukerji'nin ameliyatı ile benim ağır taş semptomlarının çıkışının aynı güne rastlaması arasındaki olağan dışı ilişkiyi çok düşündüm. Fakat bu sorunun cevabını bir türlü bulamadım. Yalnız tanımış olduğum modern sinir hekimleri Mukerji'nin ameliyatına tanık olmam gibi ruhsal yüklenimlerin, bedensel hastalıkların nedeni olabileceği veya o zamana kadar gizli kalmış hastalıkları birden bire meydana çıkarabileceği düşüncesini bana vermeğe çalıştılar.

Uyandığım zaman öğle çoktan geçmişti. Kendimi toparlamak için epey çaba sarfettim. Ancak bir süre sonradır ki yatağımın üzerine eğilmiş Dr. Rai'nin sarı soluk benzini farkettim.

"Hasta mısınız?" diye sordu. "Korkarım bende mesane taşı var" diye bağırdım. Bana öyle geldi ki, Rai önce bana korkarak baktı, ama biraz sonra yüzünde hemen hemen bir zafer parıltısı belirdi.

"Mukerji" "Mukerji" diye tekrarladı. "Mukerji iyileştirir". Rai konuşurken İngiltere'de kazanmış olduğu "Avrupa Medeniyeti" nin izleri yüzünden silinmiş gibiydi ve sanki yüzünde batıl inançları olan bir insanın ifadesi vardı. Bakışı içimde huzursuzluk ve yeni bir korku uyandırdı. Henüz uyku ile uyanıklık arasında sordum. "En yakın İngiliz hekim nerededir?" Rai ise "Mukerji'ye güvenmelisiniz. Taşı iyi leştirecek hiçbir İngiliz hekim bulamazsınız. Hatta Lucknow'daki Dr. Irving bile bu işi halledemez" deyince ben sadece Irving adını duydum v ehe men ona sarıldım. Gözümün önünden tek bir hedef vardı: Khanpur'dan kaçmak, Mukerji'nin yakınından kaçmak.

Lucknow o zamanlar Hindistan'daki İngilizlerin uygun iklimli ve en sevilen bir garnizonu idi. Kısa bambu ağaçları ve palmyelerle, gölge veren ağaçlarla dolu yeşil parkları ve bahçeleri olan, yeşil çitler arasında kırmızı çizgili yollar, bu çitlerde sarı güller, orkideler ve çeşitli çiçek-

“Bana gerekli kişiyi” hemen o gün öğleden sonra aradım. Wimpole Caddesi, batı Londra’nın bir hekimlik caddesi idi. Orada Henry Thompson ile iki defa karşılaşmıştım. O günlerde Thompson henüz “Sir” ünvanını taşııyordu. Ürolog olarak dünyada ün salmasına daha on yıl vardı. Fakat o zaman bile ileri derecede kalın kaşları altındaki açık renk ve kararlı gözleri ünlü olduğı zamanki kadar parıltılıydı. O zaman 35 yaşlarında zayıf, hareketli, hemen hemen güzel denecek bir yüz yapısına sahipti. Zamanın ağır beden çalışmasına alışmış cerrahlarında çok ender rastlanan hassas elleri vardı.

Thompson Syme’nin mektubunu okudu. “Size Lucknow’da Paris’teki Civale’yi önermişler. Şu dünyanın küçüklüğüne şimdi daha çok inandım. Orada bile Civale’yi tanıyorlar. Neyse sözün kısısı, Hospital Necker’de Civale’nin yeni taş kırma yöntemini etüd etmek için uzun süre Paris’te kaldım. O zamandan beri Londra’da bu yöntemi uyguluyorum. Bu öyle bir yöntem ki tamamen hisse hitap ediyor. Eski ekolün tamamen kuvvet gerektiren ve alışılmış katı tutumuna burada yer yok. Fakat bundan dolayıdır ki, kansız taş ameliyatı layık olduğı kadar yayılamadı. Profesör Syme’nin yazdığına göre Paris’e gitmek üzeresiniz, benden Civale’nin yönteminin değerine ait bir açıklama bekliyorsunuz”.

Ona hemen cevap vermek istedim. Üzerimde derin bir etki bırakmıştı. O kadar ki kendimi onun ellerine bırakabilirdim. Fakat cevap vermeme vakit bırakmadan ekledi: “Eğer izin verirseniz ki, Syme’nin mektubundan buna müsaade edeceğinizi zannediyorum, sizi doğrudan doğruya ustaya göndermem icab ediyor. Talebesine değil. Eğer isterseniz size Civale’ye yazacağım bir mektubu da memnuniyetle veririm. Mutlaka sizi öncelikle ve itimamla tedavi edecektir. Anlaşılacağı veçhile gururlu ve milliyetle övünen bir zattır. Uzaktan gelen her yabancıyı hakiki cerrahinin yalnız Fransa’da olduğuna bir kanıt olarak görür ve ustanın ustası olarak kalacağına bir delil sayar”.

İki gün sonra Paris treninden Kuzey garında inmek için sağ ayağıma perona attığım anda Khanpur’dan beri ilk defa hakiki bir taş koliğı başladı. Herhalde o zamanların vagonunda beş saatten fazla bir sarsılma ve bununla birlikte sebebini tayin edemediğim diğer etkilerle taşlar

uzun süren bir istirahatten sonra tekrar mobilize olmuşlardı.

Gümrükteki eşya muayenesi ve “Grand Hotel de Louvre”ye kadar fayton yolculuğı boyunca ağrımdan bağırarak için bütün gücümü sarfettim. Meraklı bakışlar altında kendimi odama atabildim. Isırmaktan kanamış dudaklarımla iki büklüm, eşyalarımın içinde Opium ve Chloral aramak için dizlerimin üstüne çöktüm. Ter içinde yüzerek ve dişlerimi yastığa geçirmeme rağmen yüksek sesle inleyerek ilaçların tesirini bekledim. Şüphesiz yine bir taş, düşmek için dışa doğru zorluyordu. Ne opium ne de Chloral geçici bir hafiflemeden ve sersemlemeden başka birşeye yaramadı. Khanpur’un fare mağarasındaki korkunç gece birkaç yüz odalı lüks otelde tekrar ediyordu. Burada Khanpur’daki o Hint gecesinin yalnızlığı ve kaybolmuşluğu yoktu ama ben kendimi daha az yalnız ve kaybolmuş hissetmiyordum.

Ertesi sabah yazı masasının önünde diz çökecek ve zaman zaman birçok kere ara vermek zorunda kalarak Civale’ye bir mektup yazdım. Durumumu ve düşüncelerimi açıklayarak kendim ona gidebilecek durumda olmadığım için çok acele beni ziyaret etmesini istedim. Ne durumda olduğumu mektubu gönderdiğim otel hizmetlisinin yüzünden bir ayna gibi okuyordum. Dayanılmaz ağrılarla geçen bir saati sabırsızlıkla bekledim. Nihayet gönderdiğim adam döndü. Civale Bordeaux’ta bir konsültasyon için iki gün önce Paris’i terk etmişti ve ancak üç gün sonra geri dönmesi bekleniyordu.

Benim için üç gün, intiharla aynı anlamı taşıyordu. Bir titreme nöbeti beni sarsarken hizmetliye herhangi tanınmış bir doktor çağırmasını söylemek üzereydim ki o “Dr. Maisonneuve Bey şu anda bir konsültasyon için otelde bulunuyor. Belki de size bakabilir. Tabii Dr. Civale’yi beklediğinizi kendisine söylemem” dedi. Ben titremeden dolayı dişlerimi birbirine çarpa çarpa “Ona ne isterseniz söyleyin. Kim bu Dr. Maisonneuve” diye sordum. “Hospital de la Pitié’nin baş cerrahıdır” diye cevap verdi. Bir kaç gün sonra otel hizmetlisi bana Jacques Gilles Maisonneuve’nin diğer hekimler tarafından “Seine nehrinin boğası” veya “Korkunç canı” diye adlandırıldığını itiraf etti. Herhalde o günler Paris’in en kötü ünlü cerrahı olduğu muhakkaktı.

Hakikaten biraz sonra Maissonneuve çıkageldi. 50-60 yaş arasında kısa boylu boğa tipli bir adamdı. Ağrıdan iki büküm olduğum için kimliğini pek inceleyecek durumda değildim. Fakat daha sonraları şahsiyeti unutulmaz şekilde hafızama kazındı. Maissonneuve cerrahinin “heroik öncü nesli”nin tipik bir temsilcisi olarak görölüyordu. Öyle geveze sözlerle birbiri ardına konuşuyordu ki ben ağrı ile opium sersemliği arasında hepsini anlamıyordum. Sonra eline alışılmamış uzunlukta bir sonda aldı. Narkoz öncesi devrinin çabukluğu ve aldırılmazlığı ile çalışıyordu. Daha iki dakika geçmemiştir ki “bir taş parçası dış yolda sıkışmıştı, fakat oldukça ilerlettik” diye konuştu.

Sonra korkunç, tarifi imkansız delici, parçalayıcı bir ağrı duydum. Sonra Maissonneuve uzun bir pensin ucunda mercimek büyüklüğünde bir taş parçasını yüzüme doğru tuttu. Sonra doğrularak sonda ve pensini kadife kaplı bir kutuya koydu ve bana dönerek: “Mesanenizdeki asıl taşı da ameliyatla aldirmalısınız. Yarın öğleden evvel Pitie Hastanesinde ameliyatım var. Bu işin ne kadar kolay olduğunu orada görünce şaşacaksınız, iyi günler bayım” deyip çıkıp gitti.

Önce pek mecalsiz geçirdiğim birkaç saatten sonra kendimi bir hayli topladım ki, ertesi gün o zaman Paris’in tanınmış hastanelerinden biri olan Pitie’yi ziyaret etmeğe karar verdim. Böylece de Civale’nin dönüşüne kadar olan zamanı boş geçirmemiş olacaktım.

Yumuşak yaylı bir araba ile “Jardin des Planes”e kadar gittim. Yakınında Rue Lacépé’de Pitie hastanesi vardı. Bina oldukça eskiydi. 1612’de Maria Von Medici dilenciler yurdu olarak yaptırmıştı. Perişan, bakımsız, pencerelerinin altında kir izleri bulunan bir binaydı.

Kimliğimi gösterince ameliyathaneye kadar girmek zor olmadı. Ameliyathane denilen yer zemin katta bir odaydı. Herhalde çok çok eski yıllardan beri bir kere bile badana edilmemiş ve temizlenmemişti. Ortalıktaki bir-iki sandalye o kadar pisti ki, ameliyat masası ödevi gören baştan savma temizlenmiş bir yatağın başında ameliyatı seyretmek için duranlar bu sandalyelere oturmaktansa ayakta durmayı tercih etmişlerdi. Pencereler o kadar alçaktı ki, dışarıdan geçen herkes içerisini görebiliyordu.

Öteki ayrıntıları incelemeğe zaman kalmadan

Maissonneuve asistanları ile birlikte çıkageldi.

Yıkanmamış, kan ve cerahat krutları ile kaplı ameliyat önlüğünü istedi. Önlüğün iliklerinin birinde gerektiğinde damarları bağlamaya yararayan at kılları sarmakta idi.

İlk hasta altmış yaşlarında mesane taşı olan zayıf birisiydi. Maissonneuve’nin kaba ve yüksek sesiyle yaptığı açıklamaya göre iki yıldan beri hastalığı çekmekte imiş. Nihayet ameliyata karar verebilmiş olduğundan burada bulunuyormuş. Ameliyat daima en güvenilir vekurtarıcı bir yöntem olup, bazı hekimlerin metodlarının yapılan reklamlarına rağmen de “en iyi metod” olarak kalacakmış. Herhalde bu Civale’ye atılan bir taş olmalıydı.

Maissonneuve’nin açıklamasına göre hasta pek zayıf olduğu için narkoz verme imkanı yokmuş.

Bu sırada asistanlardan biri hastanın dişleri arasına ısırması için katlanmış bir bez soktu ve hastayı omuzlarından tuttu, diğer iki asistan da hastanın bacaklarını taş ameliyatı pozisyonuna sokarak tuttular.

İhtiyar, direnç gösteremeyecek kadar güçsüzdü; bağırma gücünü de yitirmişe benziyordu. Ancak Maissonneuve bir sihirbaz çabukluğu ile sondayı idrar yoluna sokup hemen o anda bıçağını perineye daldırdığı zamandır ki zayıf bir inilti çıkarabildi. Yaradan bir kanama oldu ve hastanın bilincini kaybettiğini farkettilim. Maissonneuve alelacele yaraya bir pens soktu. Bu sırada elleri kandan kıpkırmızı olmuştu. Herhalde büyük bir damarı yaralamıştı. Maissonneuve kuvvetle pensi çekti. Yeni bir pens istedi, onu yaraya sokup yeniden çekmeğe başladı.

Maissonneuve kızarmış yüzü ile doğruldu. Pensin ağzında bulunan bir taş parçasını göstermekteydi.

Paniğe uğramış olarak ameliyat bitmeden kendimi dışarı attım.

Bir buluşun büyük ünü, gerçekte o buluşa katkısı olan birçok düşünürün payı da olsa tarihin bir özelliği olarak sadece bir kişinin adı ile anılır. Bugün elbette biliyorum ki mesane taşlarını kırarak çıkarma fikrinin tek sahibi Fransız Civale değildi. Hatta belki de o bu aletlerin bulucusu ve imalatçısı da değildi. Ama bunlar, ancak onun elinde bu düşünceye hizmet etmişti.

Sonraları Civale'ye karşı, kırılgan, onu kıskanan hekimler gördüm. Örenğin kaşif ruhlu ve Civale'ye kin besleyen Leroy d'Etoilles, hepsinden fazla asistokrat Heurteolupe. Heurteolupe perkütör adını verdiği iki kollu "Fransız" veya "İngiliz" ismi verilen aletlerle taşları parçalamayı düşünmüştü. Bu ilkeyi Civale kendi "üç kollu"suna uygulamıştı. Bunlar gerçekten teknik adam, mucit ve şöhret için çalışan iyi hekimlerdi.

Buna rağmen Civale'nin 23 Mayıs'ta Parise dönüşünde onunla ilk karşılaştığım anı düşündüğümde neden kaderin şöhreti sadece ona verdiğini ve neden bu şöhretin ilelebet onda kalacağını anlamıştım.

Kader çalışkan yapıcılar, teorisyenleri ve hayalcileri nadiren ödüllendirir. Çok kez ödüllendirme, kuvvetli bir hisle hayal ve teoriden pratik gerçekler meydana getirenler nasip olur.

23 Mayıs'ta Rue de Serres 151 numaradaki Necker hastanesine gittim. O zamanlar özel hastaları hastanelerde kabul etmek veya orada tedavi etmek adet değildi. Necker'a vardığım zaman Thompson'un mektubuna rağmen Civale'nin neden beni hastaneye çağırması olduğunu anlayamamıştım. Odasına, korku, güven, merak ve gerginlik hisleri arasında girdim. Bu hisler Lucknow'daki günlerden beri geçen yaşadığım olaylar sonucunda doğmuştu.

Civale masasının arkasındaki loş yerinden kalkarak yanıma geldi. Olduğundan daha genç gösteren, orta boylu, şişman bir adamdı. Uzun, aşağı sarkan saçları altında bakımlı bir yüzü vardı. Bir hekimin tahmini genel görünümü yoktu, daha çok başarılı ve zenginliğinden emin bir sanayici görünümü veriyordu. Thompson'un daha önce de söylediği gibi Civale beni coşkun bir dostlukla selamladı. Hikayemi anlatıp ününün Hindistan'a kadar yayıldığını ima edince mağruriyetini saklamak gereğini duymadı.

Sözümü Fransız hekimlerine özgü bir müdahale ile kesti:

"Otuz yıldan beri binlercesini tedavi ettim. Fakat metodun için her gün yeniden mücadele etmek zorundayım. İlk başladığımda Fransa'nın en ünlü nisaiyecisi Dubois beni "deli" olarak ilan etti. Fakat 1829'da kendisinde taş meydana gelince bu ilanı onu tedavime baş vurmaktan alıkoyamadı. Hotel Dieu'den Sanson rek-

tum yolu ile mesaneden taş çıkaran, bu en kötü metodu bulup tatbik edip sayısız hasta kaybeden ve bana küfürler eden bu Sanson kendisinde taş meydana gelince benim müdahalemle bu dertten kurtuldu ve fakat kendi kanlı metoduna devam etti. O ameliyatının vahşetini biliyordu. Her şeyden önce bu yolla yaptığı cinayetlerin de farkında idi. maissonneuve'nin hocası Lisfranc daima beni ve yaptığım işi aşağılamış ve kurbanlarını kesmeğe devam etmiştir. 1831'de kendisinde taş olduğu zaman onu da bu illetten ben kurtardım. Söz konusu insanın kendi canı olunca kendilerini daha iyi yöntemin uygulamasına bırakıyorlar".

Bu şikayetler Civale için, rakiplerine ve karşısında olanlara karşı sürdürdüğü şiddetli ve devamlı savaş için tipikti. Devamla: "Kim bir yeniliği yerleş-

tirmek isterse mezara kadar savaşmağa mecburdur. Neden hepsinin bana karşı olduklarını biliyorum. Benim enstrümanlarımı kullanmasını bilmiyorlar. Onlar kasaptırlar ve ellerinde o beceri yoktur". Bana doğru gelerek ellerini uzattı. Elleri Thompson'unkinden daha küçük ve daha nazik değildi. Ama şunu söylemeliyim ki, öyle hassas idiler ki daha sonra da bizzat gözlediğim gibi vücudun karanlığına körlemesine girdiğinde daha enstrüman taşına değmeden elleri bunu hissediyordu.

Civale beni alışılmışın ötesinde bir kibarlık ve maharetle muayene etti. Aşağı yukarı 50 yıl sonra lokal anestezi altında modern bir sistoskopi muayene edildim. Hemen hemen şunu söylemeliyim ki bu defaki benim için daha ağrılı oldu. Üstelik Civale'nin aletleri bugünlere oranla kaba diye vasıflandırılan aletlerdi. "Hindistan'daki hekiminiz bir çılgındır. Sizde iki taş değil, birbirine yapışık iki yumurta gibi tek taş var. Fakat ben kolayca iki seansta onları kıracağım. Çünkü çok sert görünmüyorlar".

Bu teşhis, röntgensiz, mesane aynası olmadan, sistoskopsuz, sadece bir kateter ve sonda ile konulan bu teşhis bile Civale'nin hissi mahareti için tipiktir.

Civale tekrar yazı masasına döndü: "Sizi buraya şunun için rica ettim. Nasıl çalıştığımı görmeden evvel kendinizi benim ellerime bırakmanızı sizden istemek hakkını kendimde göremedim. Önümüzdeki günlerde tedavi edilecek olan

bir mesane taşı ameliyatı sırasında size özel bir gösteri yapmağa hazırım”.

Ameliyathane, ameliyat yatağında birkaç kan lekesi bulunmasına ve Civale'nin lekeli kanlı bir gömlek giymesine rağmen o zamanların anlayışına göre temiz sayılabilecek bir ameliyathane idi.

Asistanların ikisi ameliyathaneye geldiğinde 40 yaşlarında çok acı çeken hasta da yürüyerek ameliyathaneye geldi. O sırada Civale bana enstrümanlarını, özellikle “iki kollu perkütör”ü anlatmakta idi. Bu günkü anlamda insani olmayan bir işkence aleti hissini uyandıracak enstrümanlar o zaman bana pek zarif görünmüştü. Bana açıklamayı sürdürdü: “Başlangıçta taşları pensin kolları ile yakalayıp keski ile kırmaktaydım. Fakat bu halde bütün aletin karyolaya vidalanması gerekmektedir. Böylece keskinin darbelerine taşın mukavemeti sonucu pensin kolları emniyete alınmış olurdu. Fakat bu sırada hasta hareket ederse sıkı sıkıya emniyete alınmış olurdu. Fakat bu sırada hasta hareket ederse sıkı sıkıya tespit edilen enstrüman ağırlara ve ciddi yaralanmalara sebebiyet verirdi. Daha sonra alette öyle hareket ettirici bir vida geliştirdim ki vidayı döndürmekle pensin hir iki uç çengelini çok sert olmayan bir taşı ezecek kadar sıkabiliyordum. Bu halde tabii büyük enstrümanı artık yatağa monte etme gereğimiz kalmıyor veya pek nadir hallerde bu metoda baş vuruyoruz.” Bu esnada asistanlar hastayı yatağa yatırmış ve ameliyat pozisyonuna getirmişlerdi.

Civale: “Hastayı narkotize etmiyorum. Böylece aletlerimle nasıl ağrısız çalışıldığına tanık olmanızı istiyorum.”

Gerçekten Civale hastanın mesanesini önce su ile doldurup sonra kateter ve uçları kilitlenip eklenmiş pensi hastanın mesanesine soktuğunda hasta hiç bağırmadı. Civale sanki etrafındaki dünyadan tamamen izole olmuş hissini veriyordu. Sanki her bir siniri ile hastanın içini yokluyor ve dinliyordu. Elleri gayet yavaş, dikkatli ve kayar gibi hareket ediyordu. Bu sırada ben hastanın yüzüne gözlerimi dikmiştim, ama herhangi bir ağrı belirtisi göremedim. Sonra Civale'nin sağ eli aniden aletin sıkıştırma vidasını yakaladı ve döndürmeğe başladı. Böylece taşı aletin iki boyunuzu arasına sıkıştırmış olacaktı “Taşı yakaladım, küçük bir taş diye fısıl-

dadı”. Şimdi onu ezeceğim. Duyuyor musunuz? Nasıl kırıldığını duyabiliyor musunuz? Hakikaten künt, öğütücü bir ses duydum. Şimdi aleti açıyorum, diyerek vidayı tekrar geriye döndürmeğe başladı “Şimdi de aleti döndürüyorum ki içinde taş kırıntıları kalmasın, şimdi de dışarı çekiyorum...”.

Kateter dışarı hareket edince ilk defa hastanın yüzü buruştu. Fakat alet artık çıkmış ve Civale'nin elindeydi. Alette kan yoktu, sadece sarımsı bir taş tozu ile kaplanmıştı. Civale onu asistanlardan birine verdi ve yeni daha büyük bir kateteri hastanın mesanesine soktu. Ezilmiş taş parçalarının temizlenkesi bütün ameliyattan daha zor” diye hala nefes nefese söylendi. “15 yıldan beri bu zorlukla mücadele ettim. Daima küçük parçacıklar kalıp bir yere saplanıyor ve yaralanmalara veya iltihaplanmalara sebep oluyordu. Yalnız başına mesane yıkamaları bir fayda vermiyordu. Mesaneyi civa ile dolduruyorduk belki bu ağır sıvı metal akarken konkrementleri de beraber dışarı sürükler diye. Bu bir hata idi. Ancak bu büyük boşaltıcı kateteri icadettiğim zaman ve bunu da yıkamalarla kombine edince problem çözülmüş oldu”.

Biraz sonra hasta bir sürü irili ufaklı taş kristalleri düşürdü. Sonra Civale bir muayene son-dası soktu ve mesane duvarlarını yoklamağa başladı. Hasta yalnız bir kere haykırdı. Sonra yine sakin yatmasına ve ta ki Civale doğrulup bana dönünceye kadar tavana bakmasına devam etti. “Ameliyat bitmiştir, hasta taşından kurtulmuştur” diye Civale hemen hemen sevinçle söylendi.

Civale beni 3 seansta “ameliyat” etti: 27 Mayıs, 7 ve 4 Haziran 1854. Taşının çok sert olmasına rağmen beni bu taştan kurtarmış oldu. Her seanstan sonra o zaman ameliyathaların doğal sonucu olan ateş yükselmeleri oldu. Keza, ameliyat sonu 14 gün devam eden ve özellikle başlangıçta geçirdiğim pek şiddetli bir mesane iltihabı da tabii sonuçlardan sayılıyordu. Bu Civale'ye göre normal “Tabiat reaksiyonu” olarak kabul ediliyordu. O zamanlar ben de aynı kanıyı taşımaktaydım.

20 Haziran'da Paris'i terkettim. Maalesef Civale'yi ani ve beklenmedik ölüm tarihi olan 1867'ye kadar bir daha göremedim. Ama daha sonraları Thompson'la olan dostluğum dolayısıyla onun sonraki yaşamını daima izledim. Bu

yaşamı ileriki bir konuda anlatacağım. Bilhas-
sa usta Civale ile çırağı Thompson'un ağır me-
sane taşı hastası olan Belçika Kralı Leopold I'in
yatağı başında rakip oluşları nihayet Thomp-
son'un bütün dünyanın gözünde kralı kurtarı-
cısı olduğu ve Civale'yi mağlup ettiği zaman
parçasını.

Civale ne idiyse öyle kaldı: "Modern cerrahi ça-
ğının öncesinde bir öncü" Mesane taşlarının te-
davisini için iyi bir yöntem geliştirilmiş oldu. Bu

yöntem bu güne kadar, yani asepsinin koruyu-
culuğu altında karından yapılan mesane ame-
liyatlarının rutin hale gelmesine kadar modern
bir yöntem olarak kaldı. Bu gün, binlerce yıllık
eski taş ameliyatının korkunçluğunun unutul-
duğu güne kadar, geliştirdiği ince enstrüman-
lar ve belirli endikasyonlarla yaptığı ameliyat
her zaman anılmağa değer. Kendi döneminde
Civale'nin metodu bilgisizliğin ve çaresizliğin
karanlığı içinden parlayan bir ışıktı.